

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verslagen

Alleen of met z'n tweeën? Verslag van de studiemiddag van het NPI, 19 januari 2001, Amsterdam

Mary Hoxe

De zoals gewoonlijk druk bezochte studiemiddag van het Nederlands Psychoanalytisch Instituut belichtte de verschillen tussen het 'one-person'- en het 'two-person' model en de consequenties van de keuze voor één van beide modellen voor de psychoanalytische praktijk. Dagvoorzitter Adeline van Waning vatte het motto van de dag samen met het naast elkaar bestaan van de behoefte 'to be the centre of the world' en de behoefte aan wederzijds contact, 'it takes two to tango'. Het (on)vermogen tot samen en toch anders zijn en het kunnen verdragen van fundamentele eenzaamheid kwamen in de lezingen van de psychoanalytische behandelpraktijk volop aan de orde.

Cor de Bode, systeemtherapeut en algemeen directeur van het NPI, schetste de visie, missie en activiteiten van het NPI in het huidige evidence-based tijdperk. Door invoering van richtlijnen en protocollen dreigt de psychodynamische behandeling bij alle soorten stoornis, inclusief persoonlijkheidsstoornissen, aan betekenis te hebben ingeboet of te zijn verdwenen. Hij bood de deelnemers ter lezing het ondernemingsplan 2000-2005 van het NPI aan. Thijs de Wolf had de moeilijke taak een historisch overzicht van de analytische theorievorming op boeiende wijze inzichtelijk te maken. In de wandelgangen proefde ik teleurstelling. Bij een gedwongen passief luisteren naar een theoretische uiteenzetting kan bij toehoorders het gevoel toeslaan het allemaal al te weten. In zijn betoog werden veel namen genoemd van auteurs die hebben bijgedragen aan accentverschuivingen in de theorievorming en werd gekeken naar de gevolgen voor de analytische praktijk. In zijn eigen conclusies is er noch

sprake van een paradigmaverandering, noch van louter narcisme bij een nieuwe generatie die meent het beter te weten. Er is een derde mogelijkheid: de twee modellen kunnen samen de analytische theorie en praktijk verder ontwikkelen. Kiezen voor het ene of andere model is onjuist, beide modellen zijn complementair te gebruiken. Te veel nadruk op het one-person model brengt het gevaar met zich mee dat de relatie uit de behandeling verdwijnt, te veel nadruk op de interactie in het two-person model levert het gevaar op dat de overdrachtsaspecten verdampen en dat het unieke van de innerlijke wereld van de patiënt geen kans meer krijgt.

Rob Wille belichtte vervolgens in zijn lezing *There's no such thing as a patient* de verschillen tussen beide modellen in indicatiestelling voor psychoanalyse. In het naar objectiviteit strevende one-person model staat dataverzameling, meting door psychologisch onderzoek om de onderliggende structuur in kaart te brengen, centraal. In het two-person model zijn de ontmoeting en het gezamenlijk vermogen aan overdrachtspotential van analyticus en patiënt doorslaggevend om een analyse te starten. Hierbij gaat het om de geschiktheid van het koppel, niet om de geschiktheid van de patiënt. Deze methode heeft consequenties voor de praktijk: onderzoeker en behandelaar dienen dezelfde te zijn. Aan beide methodes kleven opnieuw gevaren: indicatiestaven neigen volgens Wille naar opereren binnen een veilig middengebied. De subjectieve beoordeling door de behandelaar daarentegen brengt het gevaar met zich mee dat hij niet gecorrigeerd kan worden, te weinig alert is op de doorslaggevende rol van eigen belevingswereld en eigen betekenisgeving.

Toni Ladan ging verder in op deze onmogelijkheid van het waardevrij waarnemen en op de consequenties als de analyticus zichzelf als instrument in zijn werk gebruikt. (Zie ook Ladan

2000.) Waarnemen is geen passieve registratie. Wat we waarnemen wordt bepaald door de waarden en normen van de waarnemer. Een analyticus dient zoveel mogelijk weet te hebben van zijn eigen impliciete scenario's, onbewuste vanzelfsprekendheden en de behoefte eigen werkelijkheid de norm te laten zijn. Ladan werkte de gedachtegang van Isakower (1992) uit, die als eerste het analytisch instrument opvatte als een gezamenlijke gecontroleerde regressie, waarin vrije associaties van patiënt en vrije associaties van analyticus een gelijkwaardige rol spelen binnen een sterk synchroon verlopend proces. De analyticus moet zich kunnen laten raken door 'herinneringswachtwoorden/-beelden' binnen de context waarin het herinnerde plaatsvindt, maar hij moet ook voortdurend zichzelf interpreteren (waarom doe, zeg ik dit, waarom nu?). Hij interpreteert steeds binnen de spanning tussen eigen vanzelfsprekendheden en die van de patiënt, tussen het herkenbare en onherkenbare, tussen eenzaamheid en herkenning. Er wordt samen geconstrueerd in plaats van door een beter wetende analyticus van wie de patiënt moet leren. Het loslaten van het primaat van de eigen werkelijkheid wordt door Ladan verbonden aan de moeite van het separeren, van het de ander zien als afzonderlijk persoon, met een eigen recht van bestaan.

Aan de hand van ervaringen van ex-analysanten belichtte Wouter Gomperts de vraag of er nu werkelijk sprake is van een paradigmaverandering. Hij vergeleek uitspraken van patiënten uit de jaren vijftig en zestig met die van patiënten uit de jaren negentig tot heden aan de hand van een reeks interviews waarin ze hun visie op de behandeling gaven. In de praktijk blijken de verschillen niet zo scherp als ze in de theorie beschreven worden. Elementen van beide modellen lagen besloten in uitspraken in zowel oude als recente analyses. Vanuit het perspectief van de patiënt is er dus geen sprake van een paradigmaverandering. Volgens Gomperts worden ter wille van maatschappelijke en wetenschappelijke acceptatie accentverschuivingen binnen de praktijk als paradigmaverandering gepresenteerd. Zoals Freud destijds de beïnvloeding van de behandelaar buitenspel trachtte te zetten om voor zijn experimenten

een analoge situatie aan het in zijn tijd heersende natuurwetenschappelijke paradigma te creëren, zo past het two-personmodel in het huidige wetenschappelijke kader van het constructivisme.

Een levendige discussie besloot de studiemiddag. Ondanks het benadrukken door de sprekers van het samengaan van beide modellen, werd toch het gevaar gesignaleerd van een idealisering van de objectrelatietheorie. Door de nadruk op interactie lijkt het begrip 'drifflieven' te verdampen. Met de erkenning van de subjectiviteit van de analyticus is de psychoanalytische theorie per definitie ook een persoonlijke en kunnen bij iedere analyticus de accenten verschillen en dus ook verdwijnen of, wanneer ze altijd al aanwezig zijn geweest, nu bewust als patronen worden herkend en verwoord.

Veel verwarring bestond er ook ten aanzien van het begrip 'selfdisclosure', gevaar van enactment: hoeveel mag, hoeveel moet? Zoals op alle vragen is hierop geen eenduidig antwoord mogelijk. Selfdisclosure is geen doel op zich maar behoort het behandeldoel te dienen en als alle andere interventies beoordeeld te worden op het effect dat het heeft op de patiënt. Door zelfreflectie dient men te onderzoeken waarom het ene wel gedaan wordt en het andere niet en waarom nu.

Een therapeut in opleiding in een client-centered referentiekader vroeg zich af waarin het two-personmodel zich nog onderscheidt van de client-centeredtherapie. Het antwoord heeft te maken met onbewuste communicatie en met de techniek in het gebruik van de duiding.

Terecht werd er gewezen op het feit dat het verschil in setting (liggen/zitten) en frequentie in de lezingen niet aan de orde was gesteld, waarbij er onmiddellijk onenigheid dreigde te ontstaan over de vraag of er sprake is van een wezenlijk verschil of van een continuüm.

Wordt het als analytisch instrument kunnen fungeren zoals door Ladan verwoord meer bepaald door setting of door begaafdheid, door het gezamenlijk vermogen aan overdrachtspotential van het koppel zoals beschreven door Wille?

Dat is het soort vragen dat ik graag onderzocht zag volgens de door Gomperts beschreven methode. Ik veronderstel dat de verschillen in

Verslagen

de praktijk minder scherp zullen blijken dan in de theorie beleden wordt.

Literatuur

Isakower, O. (1992), The Analyzing Instrument: Further Thoughts. *Journal of Clinical Psychoanalysis* 1, p. 200-203.

Ladan, A., (2000), *Het wandelend hoofd. Over de geheime fantasie een uitzondering te zijn*, Boom, Amsterdam.

NPI (2000), *Zorg voor kwaliteit voor zorg 2000-2005, ondernemingsplan Nederlands Psychoanalytisch Instituut*, Amsterdam.

M. Hoxe, psycholoog, is systeem- en psychoanalytisch psychotherapeut, supervisor Nederlandse Vereniging voor Psychoanalytische Psychotherapie, werkzaam bij de volwassenenzorg GGZ-Friesland en zelfstandig gevestigd.